

З цією метою значну увагу потрібно зосередити на питаннях:

- ✓ Утілення теоретичних розробок і педагогічних досягнень у практику, урахування надбань педагогічного досвіду вчителів із проблеми наступності у формуванні основних положень наукових досліджень;
- ✓ Проектування й організація змістового та процесуального компонентів педагогічної діяльності на основі гуманістичного підходу до організації навчального процесу;
- ✓ Підсиленню мотиваційної сторони навчальної діяльності, яка є основою активізації пізнавальної сфери дитини, розвитку творчості ініціативи та інтересу до здобуття знань;
- ✓ Створення навчального середовища, яке би сприяло самореалізації та самоствердженню кожної дитини, формуванню системності знань, усвідомленому оволодінню досвідом операціональної діяльності, становленню стійких пізнавальних інтересів, тощо.

Процес застосування принципу наступності можна прослідкувати на прикладі викладання природничих дисциплін у ВНЗ. Зокрема спочатку вивчається курс «Зоологія безхребетних та хребетних», згодом «Систематика тварин», «Фізіологія тварин», тощо. Отриманні під час лекційно-лабораторних занять знання дають змогу студентам приступити до практичної частини, а саме проведення занять з курсу «Методика навчання біології», що сприяє набуттю практичного досвіду. Пізніше теоретично здобутий матеріал і практичні навички майбутні вчителі мають змогу застосовувати на пасивній та активній практиці у загальноосвітній школі, тощо.

Висновки. Отже, ефективність наступності в навчанні учнів біології досягається шляхом комплексного підходу до забезпечення зазначених вище дидактичних умов забезпечення наступності, що передбачає розроблення дидактичних умов забезпечення наступності, що передбачає розроблення дидактичних основ формування змісту освіти, організаційно-методичну роботу з педагогами й батьками, систематичне, методичне забезпечення процесу навчання й виховання особистості.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon. rada. gov. ua – Назва з екрану.
2. Мойсенюк Н.Є. Педагогіка. навч. посіб. – К.: ВАТ «КДНК», 2001. – 608 с.
3. Педагогіка: навч. посібник / В.М. Галузяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. – Вінниця: РВВ ВАТ «Вінницька обл. друкарня», 2001. – 200 с.
4. Середня освіта – Сучасна освіта – проблема наступності у навчанні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу osvita. ua. – Назва з екрану.
5. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. – К.: «Академія», 2000. – 544 с.

УДК 577.4-057.875:373.5

О. С. Корнійчук,

бакалавр спеціальності «Біологія»,
43 група природничого факультету.*

*Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В. В. Танська
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

СТАН СФОРМОВАНOSTІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ- БІОЛОГІВ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ

Науково-технічна революція дозволила людині вийти на якісно новий рівень господарської діяльності, задовольнити більший спектр своїх потреб і зробити життя

більш комфортним. Це зумовило докорінну зміну стосунків людини і природи й посприяло розвитку глобальної екологічної кризи, яка торкнулась усіх жителів планети. Надмірне, неконтрольоване використання природних ресурсів і зростання антропогенного навантаження стало причиною погіршення стану навколишнього середовища, вимирання популяцій видів і забруднення біосфери. Усе це вимагає від людини докорінної перебудови господарської діяльності у напрямку зведення до мінімуму негативних впливів на природу. Однією із обов'язкових умов цього процесу є активна просвітницька діяльність, що має на меті гармонізацію стосунків у системі «людина–природа» шляхом розвитку екологічної культури підрастаючих поколінь та їх залучення до природоохоронної діяльності [1; 12].

Актуальність дослідження. Надзвичайна важливість екологічної культур, як фактору, що визначає діяльність людини по відношенню до природи, обумовлює важливість і актуальність досліджень феномену. Багато дослідників, зокрема Б. Т. Ліхачов, Б. Т. Сітаров, О. О. Тузова та ін., стверджують, що розвиток екологічної культури є одним з пріоритетних завдань сучасної системи освіти на всіх її рівнях [8; 11]. Успішність екологічного виховання учнів, на думку А. В. Демчук, перш за все залежить від рівня сформованості екологічної культури вчителя [9; 12]. Останніми роками значно зріс інтерес науковців до питання екологічної підготовки майбутніх педагогів. Розвиток екологічної культури, на думку Т. О. Скиба і Т. Корнер, на сьогодні виступає одним з провідних завдань професійно-педагогічної підготовки [1; 13]. У свою чергу, питання діагностики екологічної культури студентів і процес формування цього феномену у ході навчально-виховного процесу у вишах знаходять відображення у роботах низки дослідників, зокрема С. М. Глазачова, І. Д. Зверєва, С. С. Кашлева, А. О. Миронова, А. Ю. Афоніна та ін. [4; 7; 10]. Не зважаючи на це, О. О. Тузова наголошує на потребі подальшої активізації досліджень, що спрямовані на вивчення особливостей екологічної культури і її ролі у еколого-просвітницькій роботі вчителя, а також розвитку ефективних інструментів для діагностики і розвитку цієї складової загальної культури майбутніх вчителів [1].

Метою статті є аналіз поняття екологічна культура, його особливостей, структури й значення у ефективному веденні природоохоронної діяльності, а також виявлення особливостей сформованості екологічної культури у студентів природничого факультету.

Природоохоронна діяльність – це система заходів зі збереження, раціонального використання і відтворення елементів і запасів природи, що включає етичні засади й комплекс дій. Метою окресленої діяльності є запобігання негативних впливів на природу в результаті господарської діяльності людини [3; 6]. Вона здійснюється на міжнародному, державному, регіональному і регіонально-адміністративному рівнях і різними суб'єктами (міжнародні організації, державні органи, органи місцевого самоврядування, громадські організації, громади тощо). Серед основних методів природоохоронної діяльності можна виділити біологічні, хімічні, фізичні, механічні, санітарно-гігієнічні, просвітницькі тощо, а одним із шляхів здійснення є створення природно-заповідного фонду [2].

Екологічна культура виступає рушійною силою природоохоронної діяльності людини, яка має надзвичайно важливе значення для збереження життя на Землі. Термін екологічна культура відносно нещодавно увійшов у науковий обіг, однак, за рахунок надзвичайної актуальності гармонізації стосунків людини і природи, дедалі більше привертає увагу дослідників. На сьогодні можна констатувати відсутність спільної позиції щодо визначення цього терміну. На думку В. Л. Товбіної, екологічна культура – це органічна і невід'ємна частина загальної культури людини, що всесторонньо охоплює пов'язане з природним середовищем мислення і діяльність [12]. Багато дослідників, зокрема О. В. Варнікова, Б. Т. Сітаров, В. І. Пустовойт, висловлюють подібну позицію і розглядають екологічну культуру як частину загальної культури людини, яка проявляється у характері взаємодії з природою [10; 11]. Дещо відмінне визначення поняття пропонує Б. Т. Ліхачов, у його роботах екологічна культура – це органічна

єдність екологічно розвиненої свідомості, емоційно-вольовий стан і науково обґрунтована утилітарно-практична діяльність [8]. На сьогодні гостро постає проблема того, що господарська діяльність людини створює дисбаланс у природі і тим самим наносить значну шкоду природному середовищу існування усіх живих організмів. Тоді поняття екологічної культури стає не відмінністю природного і соціального, а їх спільністю і може дозволити повернути гармонію у систему «людина–природа» [2; 10].

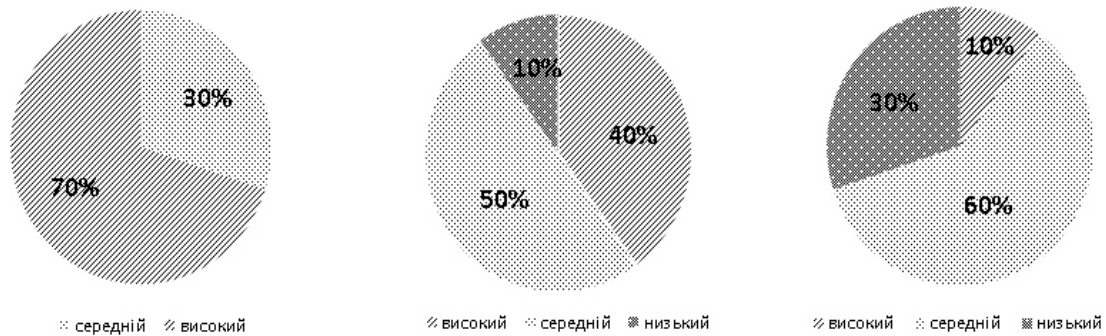
Для кращого розуміння проявів екологічної культури потрібно детально розглянути її структуру. Одразу слід зазначити, що серед науковців відсутня єдина точка зору щодо цього питання. Найбільш повний і розгорнутий варіант структури екологічної культури, на нашу думку, знаходимо у дослідженнях С. М. Глазачьова, І. Д. Зверева, Л. П. Печко, С. С. Кашлева. Вона включає наступні компоненти: *мотиваційний* – сукупність мотивів екологічної діяльності і поведінки людини; *аксіологічний* – усвідомлення цінності природи і важливості її збереження; *гносеологічний* – наукові знання про природу та її елементи; *етичний* – норми і правила взаємодії людини і природи; *операційно-діяльнісний* – усі екологічні вміння і навички; *емоційно-вольовий* – вольові зусилля у ході реалізації екологічної діяльності [4; 7]. Отже, феномен екологічної культури можна розглядати з двох позицій – матеріальної (усі форми взаємодії суспільства з природою і її результати) та духовної (що об'єднує переконання, знання, вміння та навички).

Ефективна природоохоронна діяльність пов'язана з рівнем екологічної культури. Її успішність вимагає чимало зусиль від людства, зокрема єдності й співпраці на всіх ланках та усвідомлення кожним її важливості. Передача культурного, наукового та соціального досвіду нащадкам є прямим завданням освітньо-виховної системи, яка здійснює прямий і опосередкований вплив на кожного індивіда в межах суспільства. Особливої уваги вимагає стимулювання розвитку екологічної культури майбутніх вчителів, адже саме на їх плечі ляже завдання закласти основи для розвитку екологічної культури у підростаючих поколіннях [9, 10]. Тому сформованість рівня екологічної культури студентів можна вважати одним із показників ефективності навчально-педагогічного впливу. Особливого значення це набуває в контексті вищих навчальних закладів природничого спрямування, адже саме в таких умовах людина отримує необхідні знання про життя природи і взаємодію людини з нею, які у майбутньому зможе передати новим поколінням і покласти в основу власної природоохоронної діяльності.

Надзвичайна актуальність цього питання підштовхнула нас до того, щоб провести наукове дослідження, метою якого стало виявлення загального рівня і особливостей сформованості екологічної культури студентів. У дослідженні взяли участь студенти 4 курсу природничого факультету Житомирського державного університету імені Івано Франка. З метою виявлення рівня екологічної культури було використано методику С. Н. Глазачьова і С. С. Кашлева «Комплексна діагностика стану рівня екологічної культури» [6; 7].

У результаті опрацювання результатів анкетування у досліджуваній вибірці старшокурсників діагностовано різний ступінь сформованості трьох елементів екологічної культури (рис. 1).

У результаті діагностики сформованості мотиваційно-ціннісного компоненту екологічної культури у досліджуваній вибірці виявлено лише високий та середній рівень його сформованості. Найвищі результати діагностовано у 70 % студентів. У цієї групи респондентів наявна міцна, обґрунтована мотивація щодо збереження природи, екологізації власних дій і схильність до пропагування збереження довкілля під час трудової діяльності. У 30 % студентів виявлено середній рівень сформованості, що свідчить про недостатність мотиваційних установок щодо проведення природоохоронної роботи, відсутність постійного інтересу до проблем природокористування і взаємодії людини й природи та недостатність розуміння значення і важливості цієї роботи. Низький рівень у респондентів не виявлено.

Мотиваційно-ціннісний**Змістовно-інформаційний****Операційно-діяльнісний**

Рис. 1. Рівні сформованості елементів екологічної культури у студентів 4 курсу природничого факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка

Діагностика змістовно-інформаційного елементу екологічної культури студентів-природничиків показала, що близько 50 % респондентів мають середній ступінь його сформованості. Це свідчить про недостатність володіння теоретичною базою біологічних та екологічних знань, що необхідна для реалізації природоохоронної діяльності і сприяння розвитку екологічної культури учнів. Високий рівень сформованості елементу виявлено у 40 % студентів, що свідчить про цілісність їх знань із біології та екології, сформованість вмінь і світоглядних позицій у відповідності до основних принципів екологічної етики. Саме це дозволить їм у майбутньому успішно організовувати навчально-виховний процес, здійснювати природоохоронну діяльність та формувати екологічну культуру в учнів в цілому. Низький рівень сформованості діагностовано у 10 % студентів, що дає можливість говорити про поверхневість знань із біології та екології, і недостатню обізнаність взаємодії людини і природи, невміння побудувати логічні зв'язки між діяльністю суспільства і її наслідками для природного середовища.

У результаті дослідження виявлено, що у 60 % учасників опитування наявний середній рівень сформованості операційно-діялісного елементу екологічної культури, що свідчить про досить обмежений арсенал еколого-педагогічних знань, вмінь і навичок, які можуть бути використані у діяльності екологічного спрямування, зокрема, у природоохоронній; у 30 % респондентів діагностовано середній рівень розвитку показника, у 10 % – низький рівень сформованості операційно-діялісного елементу.

Аналізуючи результати дослідження можна дійти висновку про потребу додаткового освітньо-педагогічного впливу на студентів 4 курсу і подальший розвиток їх знань, вмінь та навичок із біологічних дисциплін, що сприятиме загальному розвитку екологічної культури.

Висновки. Як показало емпіричне дослідження, студенти-старшокурсники мають різний рівень сформованості компонентів екологічної культури, що говорить про потребу подальшої роботи над вдосконаленням знань із природничих дисциплін, педагогіки та методики ведення еколого-педагогічної роботи. Одним із шляхів досягнення цієї мети може стати внесення у навчально-виховний процес вищого навчального закладу більшої кількості навчально-методичних і організаційно-змістовних компонентів спрямованих на формування усіх компонентів екологічної культури студентів і розвитку практичних навичок ведення природоохоронної роботи.

Список використаних джерел:

1. Тузова Е.А. Теория и методика профессионального образования. дис... канд. пед. наук: 13.00.08. – М., 2001. – 173 с.
2. Борейко В.Е., Подобайло А.В. Екологічна етика. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 116 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред.

- В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1728 с.
4. Глазачев С.Н., Глазачев О.С. Экологические цели развития тысячелетия // Вестник Международной академии наук. Русская секция. – 2010. – №2. – С. 25–29.
  5. Дорошко О.М. Формирование экологической культуры учителя: Метод. реком. – Гродно: ГрГУ, 2002. – 71 с.
  6. Енциклопедія сучасної України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://esu.com.ua> – Назва з екрану.
  7. Кашлев С.С., Глазачев С. Н. Педагогическая диагностика, экологической культуры учащихся. – М.: Горизонт. – 2000. – 94 с.
  8. Лихачев Б.Т. Философия воспитания. – Москва: ВЛАДОС, 2010. – 334 с.
  9. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник. – К.: ВАТ «КДНК», 2007. – 608 с.
  10. Салтовський О.І. Основи соціальної екології: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 382 с.
  11. Ситаров В.А., Пустовойтов В.В. Социальная экология: Учеб. Пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 280 с.
  12. Товбина В.Л. Экологическая культура: понятие и проблемы становления // Ученые записки. Научно-теоретический журнал – 2006. – №2. – С. 255–264.

УДК 37.015.31:57.081.1

*Г. М. Мороз,
магістр спеціальності «Середня освіта (Біологія)»,
54 група природничого факультету.*

*В. К. Гирин,
ст. викладач кафедри зоології,
біологічного моніторингу та охорони природи.
Науковий керівник: д-р. біол. наук, професор А. П. Стадниченко
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

ВПЛИВ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ НА ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ

У зв'язку із соціально-економічними перетвореннями, що відбуваються у сучасному суспільстві, основним пріоритетом вищої школи стає принцип особистісно-орієнтованої освіти. Вона зумовлює реалізацію особистісного потенціалу майбутніх фахівців у відповідності до обраної професії.

Актуальність проблеми полягає у тому, що професійна підготовка майбутнього фахівця передбачає його становлення як активного суб'єкта діяльності, як зрілу особистість із розвинутими професійно значущими і особистісними якостями. Становлення особистості студента здійснюється в процесі здобуття ним майбутньої професії у вищому навчальному закладі. Цей процес визначається правами та обов'язками студента, які знаходять своє відображення у властивостях і якостях зрілої особистості, що здатна цілеспрямовано перетворювати свій внутрішній і зовнішній світ за певними власними законами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчать результати численних теоретичних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, процес становлення особистості студента вищого навчального закладу має важливе значення для ефективного виконання ним професійної діяльності. Різноманітні аспекти цієї проблеми розкрито у працях Б. Ананьєва, О. Бондаренка, Є. Климова, Т. Кудрявцева, С. Максименка, В. Мерліна, К. Платонова, В. Рибалки, М. Савчина, Б. Федоришина, Н. Чепелевої, В. Шадрікова та ін.

Мета статті полягає у теоретичному та статистичному аналізі проблеми впливу